

JOANNA WALISZEWSKA

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ANTROPONIMY I TOPONIMY W ŁUŻYCKICH TŁUMACZENIACH
*EWANGELII WEDŁUG ŚW. MATEUSZA***1. Wstęp**

Celem niniejszego artykułu jest opis i interpretacja różnic z zakresu antroponimii i toponimii w dwóch katolickich górnołużyckich przekładach *Ewangelii według św. Mateusza*.

Podstawą materiałową artykułu są następujące wydania Biblii:

1. *Swjate Pismo Noweho zakonja*, Budyšin 1966 (SP 1966);
2. *Swjate Pismo Stareho a Noweho zakonja*, Budyšin 2006 (SP 2006).

Wykscerpowane antroponimy i toponimy porównano między sobą oraz z formami z poniższych wydań Biblii:

1. *Bible svatá aneb všeca svatá písma starého i nowého zakona, podle posledního vydání kralického z roku 1613* (przekład protestancki) (B 1613);
2. *Nowy zakon*, przeł. J. Łusčanski, M. Hórnik, Budyšin 1896 (przekład katolicki) (NZ 1896);
3. *Biblia, to je Zyle Sswjate Pifzmo stareho a noweho fakonja*, Budyšin 1905 (B 1905);
4. *Sćenje po swjatym Mateju*, Budyšin 1960 (zrewidowany przekład protestancki) (SM 1960);
5. *Das neue Testament, Revidierte Erbfelder Übersetzung*, Wuppertal 1975 (przekład protestancki) (NT 1975).
6. *Die Bibel im heutigem Deutsch. Die Gute Nachricht des Alten und Neuen Testaments*, Liechtenstein 1994 (przekład katolicki) (B 1994);

W rozdziale pierwszym przedstawiam krótko historię łużyckich przekładów Biblii. Rozdział drugi poświęcony jest analizie różnic postaci językowej nazw własnych w katolickich edycjach *Ewangelii według świętego Mateusza*. Skorzystałam w nim z odpowiedniej literatury dotyczącej problematyki onomastycznej w przekładach (Biolik red. 1993; Kania, Tokarski 1984; Ginter 2008) oraz z opracowań sorabistycznych poświęconych piśmiennictwu biblijnemu (Lewaszkiewicz 1998; Lewaszkiewicz 1995; Siatkowska, Meškank 2001).

2. Zarys historii łużyckich przekładów Biblii (na podstawie: Lewaszkiewicz 1998; Lewaszkiewicz 1995)

2.1. Uwagi wstępne

Piśmiennictwo łużyckie do połowy XIX wieku rozwijało się głównie dzięki tekstom religijnym oraz przekładom biblijnym. Po wystąpieniu Marcina Lutra na Łużycach doszło do rozłamu religijnego. Ruch reformacyjny objął całe Dolne Łużyce, wypierając katolicyzm; protestantyzm objął do roku 1580 prawie cały teren Górnych Łużyc. Religia katolicka utrzymywała się jedynie na nieznanym obszarze na zachód od Budziszyna, w okolicach Kamjenca, Radwora i Kulowa.

Protestantyzm przyczynił się do rozwoju łużyckiego piśmiennictwa dzięki zwolennikom reformy Marcina Lutra, głoszącym potrzebę popularyzacji zasad wiary w językach narodowych. Przekład *Nowego Testamentu* Mikława Jakubicy, gotowy w 1548 roku, nie został jednak wydany. W roku 1595 została wydrukowana pierwsza górnołużycka książka: *Katechizm* Wjaclawa Warichiusa. W XVII stuleciu na Dolnych i Górnych Łużycach powstawały rękopiśmienne przekłady fragmentów *Pisma Świętego*, tłumaczono również pieśni religijne oraz modlitwy.

Do końca XVII wieku pisano na Łużycach jedynie w miejscowych dialektach. W tym okresie w formowaniu języka literackiego uczestniczyli niemal wyłącznie protestanci. Pierwszy katolicki druk ukazał się najprawdopodobniej w 1659 roku, choć teksty rękopiśmienne powstawały znacznie wcześniej.

Na przełomie XVII i XVIII wieku w łużyckim piśmiennictwie dominowały trzy dialekty: budziszynski, kulowski i chociebuski. Górnołużycki język literacki protestantów rozwijał się w oparciu o dialekt budziszynski. Podstawą jego rozwoju były przekłady tekstów biblijnych Michała Frencla z lat 1670-1706¹. Odegrał on ważną rolę w historii górnołużyckiego piśmiennictwa protestanckiego, stwarzając jako pierwszy wzór języka literackiego. Na dialekcie kulowskim, inaczej zachodnio-górno-łużyckim, oparli się katolicy górnołużyccy. Jego kodyfikacja nastąpiła za sprawą gramatyki Jakuba Ticina z roku 1679, posłużył się nim w tekstach religijnych Jurij Hawšyn Swětlik². Dialekt chociebuski stał się podstawą piśmiennictwa dolnołużyckiego za sprawą *Nowego Testamentu* Jana Bogumiła Fabriciusa z 1709 roku. Wskutek dominacji tychże dialektów w XVIII wieku na Łużycach funkcjonowały trzy różne warianty łużyckiego języka literackiego: dolnołużycki oraz katolicki i protestancki wariant górnołużyckiego. Istniejąca na Górnych Łużycach dychotomia wynikała z podziału religijnego, zwłaszcza że obydwie grupy zamieszkiwały różne tereny.

Po roku 1840 zawiązał się ruch tak zwanego łużyckiego odrodzenia narodowego. Jego głównym zadaniem było zniesienie językowego dualizmu w górnołużyckim piśmiennictwie. Zadania kodyfikacji jednolitego języka górnołużyckiego pod względem leksyki, gramatyki, wymowy i pisowni (nazywanej analogiczną, przez wzgląd na odwołanie się do czeskiej) podjął się Křesčan Bohuwěr Pful. Zasady nowej pisowni przyjęli bez oporu wy-

¹ Wspomniane przekłady to wydane w 1670 r. *Ewangelie według Mateusza i Marka, Listy do Rzymian i Galatów* z 1693 roku i *Nowy Testament* z 1706 roku.

² J.H. Swětlik przetłumaczył *Perykopy*, całą *Biblię* (istnieje w rękopisie), wydał teksty religijne oraz słownik łaćnińsko-górnołużycki (1721) i kilka rozpraw dotyczących pisowni i fonetyki.

dawcy religijnej prasy katolickiej i Jurij Łusćanski oraz Michał Hórnik – tłumacze *Nowego Testamentu* (1896). Wprowadzenie pisowni analogicznej spotkało się z dużym oporem ze strony duchowieństwa protestanckiego, które nie chciało zrezygnować z tradycyjnej pisowni biblijnej. Być może obawiano się wzrostu znaczenia łużyckich katolików w ruchu odrodzenia narodowego.

2.2. Górnołużyckie przekłady redakcji protestanckiej

Pierwsza górnołużycka książka, będąca tłumaczeniem *Katechizmu* Lutra – *Katechizm* Wjaclawa Warichiusa (1595) – zawiera fragmenty Biblii; *Psalmy pokutne* H. Martiniego są już typowym biblijnym przekładem, opierały się jednak na tekście niemieckim. Przełomem w dziedzinie górnołużyckiego piśmiennictwa protestanckiego stała się działalność Michała Frencla, który przełożył *Ewangelię według św. Mateusza i Marka* (1670). Swoje tłumaczenie M. Frencl oparł na Biblii Lutra, tekście greckim, czeskim oraz polskim. Cała Biblia protestancka została wydana w 1728 roku przez czterech pastorów – Jana Běmara, Mateja Jokuša, Jana Langa i Jana Wawera. Opierali się oni na tekście Lutra i tekście greckim, dokonali również porównania z tłumaczeniem czeskim, polskim i słoweńskim.

2.3. Górnołużyckie przekłady redakcji katolickiej

Pierwszą publikacją katolicką są *Historie biblijne* (1659). W 1685 roku Jakub Ticin wydał *Katechizm* Petrusa Canisiusa, miał w planach również tłumaczenie części Biblii, porzucił jednak swój zamiar. Osobą, która w największym stopniu przyczyniła się do rozwoju katolickiego wariantu języka górnołużyckiego, był Jurij Hawštyn Swětlík poprzez wydanie *Perykop* w 1690 roku. Na ich podstawie opracował w 1721 roku *Słownik łacińsko-górnołużycki*, który w zamyśle był przeznaczony dla księży: miał pomóc im w zrozumieniu bardziej skomplikowanych fragmentów Biblii. Pełny przekład *Nowego Testamentu* ukazał się dopiero w 1896 roku za sprawą J. Łusćanskiego i M. Hórnika.

3. Analiza nazw własnych w dwóch edycjach katolickiego przekładu Biblii (*Ewangelii według świętego Mateusza* z 1966 roku i z 2006 roku)

3.1. Onomastyka przekładów biblijnych

Biblia, ze względu na zawarte w niej bogactwo i różnorodność gatunków literackich, od dawna stanowi przedmiot zainteresowań literaturoznawców oraz językoznawców. Nazwy własne analizowano przez wzgląd na ich „kształt morfologiczny, odmianę, etymologię, śledzono rozpowszechnienie imion o biblijnym rodowodzie służących do nominacji. Mamy już wiele prac³ omawiających etnonimy, habitativa, monograficzne opracowania

³ Jak zaznacza Maria Kamińska, na szczególną uwagę zasługują opracowania ks. A. Klawka.

niektórych antroponimów” (Kamińska 1993: 321). Warto w tym miejscu zacytować pogląd Marii Kamińskiej:

Tłumaczenia na języki narodowe zwielokrotniają problematykę tekstu, wzbogacając ją o zagadnienia translacji, a jednocześnie powodują wielokierunkowy wpływ tekstu na literatury i języki Europy. [...] Ważnym elementem związanym z nazwami własnymi są próby wyjaśnienia ich etymologii. Dociekania etymologiczne stanowią bardzo znamienity rys ksiąg biblijnych, niektóre spośród nich przynoszą rzeczywiste wytłumaczenie nazwy własnej, inne stanowią przykłady etymologii ludowej. [...] W opinii wielu językoznawców nieprzetłumaczalność jest wyróżniająca cechą nazw własnych, ale [...] osobiwa pozycja imion, miejsc i ludzi w kulturze Izraela, ich względna żywotność powoduje często konieczność sięgnięcia po interpretację imienia i jego przekład. Trzeba także oddać przy pomocy języka translacji formy pochodne od nazw własnych. Zdarza się tak, że nazwę własną jeden translator oddaje przez nomen proprium, inny tę samą przez apellativum, okazuje się w konsekwencji, że bilans nazw własnych oryginału różni się od odpowiednich danych przekładu, a i poszczególne przekłady na ten sam język różnią się między sobą. Jednowyrazowe nomen proprium oddaje się niekiedy w języku tłumaczenia przez wielowyrzawowe kombinacje, co także zmienia pozycję nazwy własnej (Kamińska 1993: 321-323).

Z jednej strony, jak pisze Mieczysław Basaj, „stosunek do antroponimów jest inny z punktu widzenia języka niż z punktu widzenia literatury. Z językoznawczego punktu widzenia antroponimy są nienacechowane i służą wyłącznie do oznaczania osoby” (Basaj 1993: 337), jednak „imiona biblijne żyją niejako swoim życiem, poza tekstem ewangelicznym. Stają się znakiem określonych postaw, zyskują dodatkową konotację” (Umińska-Tytoń 1993: 329). Stąd właśnie wynikają trudności związane z przekładalnością nazw własnych występujących w tekstach biblijnych. Tłumacz staje przed problemem dominanty swojego przekładu – czy przybliżyć czytelnikowi antroponimy i toponimy poprzez znalezienie formy w jego ojczystym języku, czy odwołać się do tradycji i opierać na wcześniejszych wersjach tekstu.

3.2. Prezentacja i analiza materiału onomastycznego

Formy podaję w następującym porządku: wydanie nowsze z 2006 roku, oznaczone jako SP 2006 (*Swjate Pismo* 2006), następnie wydanie starsze z 1966 roku – SP 1966 (*Swjate Pismo* 1966) w kolejności występowania w tekście. Jeżeli dana forma występowała w tekście *Ewangelii według św. Mateusza* kilkakrotnie, w przypisie oznaczam jedynie jej pierwszy zapis. Jeśli dana nazwa występuje w przypadku zależnym, to najpierw podaję mianownik liczby pojedynczej, a po dwukropku formę występującą w tekście, np. (SP 2006) *Aminadab: spledzi Aminadaba*.

3.2.1. Antroponimy

(SP 2006: 1087) *Perec, Serach*: spledzi ***Pereca a Serachu*** – (SP 1966: 16) *Fares, Sara*: spledzi ***Faresa a Saru***;

(SP 2006: 1087) *Perec* – (SP 1966: 16) *Fares*:

Formy *Perec* oraz *Serachu* nie są notowane w żadnym z łużyckich przekładów, pojawiają się za to w niemieckim przekładzie katolickim (B 1994: 3) (*Perez und Serach*) oraz

protestanckim (NT 1975: 1) (*Perez und Serah*). *Fares* występuje w tłumaczeniu Hórnik (NZ 1896: 1) oraz Frencla (SM 1960: 5). Zauważa się analogię do tłumaczenia protestanckiego *Farez* oraz czeskiego wariantu *Fáres* (B 1613: 3). Antroponim *Saru* jest zbieżny z tłumaczeniem wariantu protestanckiego języka górnołużyckiego z 1905 roku (B 1905: 1) oraz z przekładem Frencla (SM 1960: 5). Forma ta nawiązuje do formy występującej u Hórnik *Zaru* (NZ 1896: 1) czeskiej *Záru* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Hecron: spłodzi Hecrona* – (SP 1966: 16) *Esron: spłodzi Esrona*;
(SP 2006: 1087) *Hecron* – (SP 1966: 16) *Esron*:

Antroponim *Hecron* nawiązuje do *Hesroma*, występującego w tłumaczeniu Frencla (SM 1960: 5), oraz do niemieckich przekładów – katolickiego (B 1994: 3) i protestanckiego (NT 1975: 1) (identyczna forma *Hezron*). *Esron* występuje w przekładach Hórnik (NZ 1896: 1), tekście łużyckim z 1905 roku (B 1905: 1), widoczne jest podobieństwo do czeskiego *Ezroma* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Aminadab: spłodzi Aminadaba*– (SP 1966: 16) *Amminadab: spłodzi Amminadaba*;

(SP 2006: 1087) *Aminadab* – (SP 1966: 16) *Amminadab*:

Pisownia imienia *Aminadab* jest zbieżna z formami występującymi w przekładach Hórnik (NZ 1896: 1), Frencla (SM 1960: 5), w łużyckim zrewidowanym przez Jakuba Jurija (B 1905: 1) oraz w tłumaczeniu czeskim (B 1613: 3) i w protestanckim przekładzie na język niemiecki (NT 1975: 1). Pisownia *Amminadab* zgadza się z antroponimem użytym w katolickiej redakcji niemieckiej Biblii (B 1994: 3).

(SP 2006: 1087) *Nachšon: spłodzi Nachšona* – (SP 1966: 16) *Naason: spłodzi Naasona*;
(SP 2006: 1087) *Nachšon* – (SP 1966: 16) *Naason*:

Zapis *Nachšon* zdaje się opierać na występującej w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej formie *Nachschon* (B 1994: 3) mniejsze podobieństwo zachodzi w stosunku do redakcji protestanckiej (*Nahesson*) (NT 1975: 1). Antroponim *Naason* nawiązuje bardziej do Frencla (*Naason*) (SM 1960: 5) i częściowo do Hórnik (*Naasson*) (NZ 1896: 1). Podobna forma występuje w czeskim tłumaczeniu – *Názon* (B 1613: 3). W tekście łużyckim z 1905 roku poświadczony jest zapis *Nahafzona*, *Nahafzon* (B 1905: 1).

(SP 2006: 1087) *Boaz: spłodzi Boaza* – (SP 1966: 16) *Booz: spłodzi Booza*;
(SP 2006: 1087) *Boaz* – (SP 1966: 16) *Booz*:

Przy formie *Boaz* zauważa się nawiązanie do wariantu występującego w tłumaczeniu łużyckim z 1905 roku (*Boaš*) (B 1905: 1) oraz niemieckich zapisów: *Boas* (B 1994: 3, NT 1975: 1); u Frencla jest poświadczony imię *Boes* (SM 1960: 5). Z kolei przekład starszy, w którym występuje antroponim *Booz*, czerpie z przekładu Hórnik (*Booz*) (NZ 1896: 1) oraz czeskiego *Bóz* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Izai: spłodzi Izaija* – (SP 1966: 16) *Jesse: spłodzi Jessea*;
(SP 2006: 1087) *Izai* – (SP 1966: 16) *Jesse*:

Imię *Izai* ani żadna jego analogiczna forma nie występuje w tłumaczeniach łużyckich oraz czeskich. Jest natomiast notowane w niemieckim przekładzie wariantu katolickie-

go – *Isai* (B 1994:3). Antroponim *Jesse* został bezpośrednio zaczerpnięty od Hórnik (NZ 1896: 1) lub protestanckiej redakcji niemieckiego tłumaczenia (NT 1975: 1); zauważalne jest podobieństwo do formy użytej w tekście z 1905 roku *Ješe* (B 1905:1) oraz czeskiego *Jese* (B 1613: 3). Frencl wprowadza formę *Jesaj* (SM 1960: 5).

(SP 2006: 1087) ***Salomo*** – (SP 1966: 16) ***Salomon***:

Antroponim *Salomo* występuje jedynie w niemieckich przekładach, zarówno redakcji katolickiej (B 1994: 3), jak i protestanckiej (NT 1975: 1), nie odnotowuje się go jednak w żadnym z łużyckich tłumaczeń. Imię *Salomon* jest odnotowane w tłumaczeniach Hórnik (NZ 1896: 1) i z 1905 roku (B 1905: 1), zauważa się nieznaczną analogię do czeskiego *Šalomoun* (B 1613: 3). Frencl w swoim przekładzie przyjął formę *Salmon* (SM 1960: 5).

(SP 2006: 1087) *Rehabeam*: s^{pl}odzi ***Rehabeama*** – (SP 1966: 16) *Roboam*: s^{pl}odzi ***Roboama***,

(SP 2006: 1087) ***Rehabeam*** – (SP 1966: 16) ***Roboam***:

Występująca w katolickim przekładzie z 2006 roku forma *Rehabeam* została zaczerpnięta z dwóch przekładów niemieckich (B 1994: 3, NT 1975: 1); w tłumaczeniach łużyckich nie występuje. Antroponim *Roboam* jest poświadczony u Hórnik (NZ 1896: 1), Frencla (SM 1960: 5), w tekście z 1905 roku (B 1905: 1); zachowano podobieństwo do czeskiego *Roboám* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Abija*: s^{pl}odzi ***Abiju*** – (SP 1966: 16) *Abias*: s^{pl}odzi ***Abiasa***;

(SP 2006: 1087) ***Abija*** – (SP 1966: 16) ***Abias***:

Abija nawiązuje bezpośrednio do niemieckiego przekładu redakcji katolickiej (B 1994: 3); w wersji protestanckiej występuje *Abia* (NT 1975: 1), tak jak w tłumaczeniu zrewidowanym przez Jurija Jakuba (B 1905: 1). Formę *Abias* odnotowują przekłady Hórnik (NZ 1896: 1) i Frencla (SM 1960: 5); nawiązuje ona do czeskiego *Abiáš* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Aza*: s^{pl}odzi ***Azu*** – (SP 1966: 16) *Asa*: s^{pl}odzi ***Asu***;

(SP 2006: 1087) ***Aza*** – (SP 1966: 16) ***Asa***:

Antroponim *Aza* jest odnotowany jedynie w czeskim tłumaczeniu (B 1613: 3). Formę *Asa* zastosowano w przekładzie Hórnik (NZ 1896: 1) oraz obydwóch niemieckich (B 1994: 3, NT 1975: 1); u Frencla występuje *Asaf* (SM 1960: 5), a w tłumaczeniu z 1905 roku – *Aša* (B 1905: 1).

(SP 2006: 1087) *Jošafat*: s^{pl}odzi ***Jošafata*** – (SP 1966: 16) *Jozafat*: s^{pl}odzi ***Jozafata***;

(SP 2006: 1087) ***Jošafat*** – (SP 1966: 17) ***Jozafat***:

Pisownia imienia *Jošafat* nawiązuje do występującej w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej *Joschafat* (B 1994: 3) (wersja protestancka – *Josaphat* (NT 1975: 1)). Częściowo odwołuje się do zapisu *Josafat* odnotowanego w tłumaczeniu Hórnik (NZ 1896: 1) oraz w zrewidowanym przez Jurija Jakuba (B 1905: 1). Natomiast *Jozafat* jest tożsamy z antroponimem użytym w przekładzie czeskim (B 1613: 3). U Frencla występuje zapis *Josafat*, *Josafata* (SM 1960: 5).

(SP 2006: 1087) *Uzija*: s^{pl}odzi ***Uziju*** – (SP 1966: 17) *Ozias*: s^{pl}odzi ***Oziasa***;

(SP 2006: 1087) *Uzija* – (SP 1966: 17) *Ozias*:

Występujące w niemieckich przekładach antroponimy *Usija* (redakcja katolicka (B 1994: 3)) oraz *Usia* (redakcja protestancka (NT 1975: 1)) wpłynęły prawdopodobnie na formę *Uzij*, która nie została poświadczona w innych łużyckich tłumaczeniach. Zapis *Ozias* jest tożsamy z imieniem występującym w translacji Hórnik (NZ 1896: 1). Nawiązuje częściowo do użytego w tekście z 1905 roku *Hosiaša* (B 1905: 1), Frenclowskiego *Ociasa* (SM 1960: 5) i czeskiego *Oziáše* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Jotam: spledzi Jotama* – (SP 1966: 17) *Joatam: spledzi Joatama*;

(SP 2006: 1087) *Jotam* – (SP 1966: 17) *Joatam*:

Zastosowany w łużyckim przekładzie zapis *Jotam* jest zgodny z tłumaczeniem niemieckim redakcji katolickiej (B 1994: 3) (tekst protestancki – *Jotham* (NT 1975: 1)). Antroponim *Joatam* odwołuje się bezpośrednio do wersji Frencla (SM 1960: 5) oraz częściowo do formy *Joatham* (Hórnik (NZ 1896: 1) oraz przekład z 1905 roku (B 1905: 1)); zachodzi znaczne podobieństwo do czeskiego *Joátam* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Ahas: spledzi Ahasa* – (SP 1966: 17) *Achaz: spledzi Achaza*;

(SP 2006: 1087) *Ahas* – (SP 1966: 17) *Achaz*:

Imię *Ahas* jest zgodne z zapisem przyjętym przez tłumaczy Biblii niemieckiej redakcji katolickiej (B 1994: 3) oraz protestanckiej (NT 1975: 1). Użyte w tłumaczeniu z 1966 roku *Achaz* odwołuje się do tłumaczenia Hórnik (również *Achaz*) (NZ 1896: 1), częściowo także do Frencla (*Achac*) (SM 1960: 5). Antroponimy *Achasz* (tłumaczenie z 1905 roku (B 1905: 1)) i *Ahas* (przekład czeski (B 1613: 3)) sytuują się pomiędzy łużyckimi formami *Ahas* – *Achaz*.

(SP 2006: 1087) *Hiskija: spledzi Hiskiju* – (SP 1966: 17) *Ezechias: spledzi Ezechiasa*;

(SP 2006: 1087) *Hiskija* – (SP 1966: 17) *Ezechias*:

Antroponim *Hiskija* jest tożsamy z występującym w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej i częściowo nawiązuje do wersji protestanckiej (*Hiskia*) (NT 1975: 1). Identyczna forma nie została użyta w żadnym innym tłumaczeniu łużyckim ani czeskim (B 1613: 3), a do zapisu użytego przez Frencla – *Hecekiass* (SM 1960: 5) – w znacznie większym stopniu odwołuje się łużycki *Ezechias* z 1966 roku. Imię *Ezechias* pojawia się u Hórnik (NZ 1896:1), pokrewna forma *Ezechiaš* została zapisana w tekście łużyckim z 1905 roku (B 1905: 1) oraz w przekładzie czeskim (*Ezechiáš*) (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Manasse: spledzi Manassu* – (SP 1966: 17) *Manases: spledzi Manasesa*;

(SP 2006: 1087) *Manasse* – (SP 1966: 17) *Manases*:

Forma imienia *Manasse* pojawia się jedynie w przekładach niemieckich, zarówno redakcji katolickiej (B 1994: 3), jak i protestanckiej (NT 1975: 1). Antroponim *Manases* – występujący w tłumaczeniu łużyckim z 1966 roku – pokrywa się jedynie z zapisem przyjętym przez Frencla (SM 1960: 5). Formy *Manasses* (Hórnik (NZ 1896: 1)) i *Manasses* (przekład czeski (B 1613: 3)) sytuują się pomiędzy dwoma najnowszymi przekładami łużyckimi: trudno określić, która z form – *Manasse* czy *Manases* – jest im bliższa. W stosunku do zapisu *Manašes* (tekst łużycki zrewidowany przez Jurija Jakuba (B 1905: 1)) bardziej adekwatny wydaje się antroponim *Manases*.

(SP 2006: 1087) *Jošija: spledži Jošiju* – (SP 1966: 17) *Jozias: spledži Joziasa;*
 (SP 2006: 1087) *Jošija* – (SP 1966: 17) *Jozias:*

W niemieckim tłumaczeniu redakcji katolickiej występuje antroponim *Joschija* (B 1994: 3), w stosunku do którego zachodzi znaczne podobieństwo łużyckiej formy *Jošija*; protestanckiemu odpowiednikowi tegoż (NT 1975: 1) (forma podstawowa: *Josia*) bliższy jest wariant *Jozias* z 1966 roku. W pozostałych przekładach łużyckich pojawiają się formy, w stosunku do których większe podobieństwo zachodzi ze strony starszej formy (tj. *Jozias*): *Josias* (Hórnik (NZ 1896:1), Frencl (SM 1960: 5)), *Jofiafz* (tekst łużycki z 1905 roku (B 1905: 1)). Podobna sytuacja ma miejsce w przypadku tłumaczenia czeskiego – *Joziáš* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Jojachin: spledži Jojachina* – (SP 1966: 17) *Jechonias: spledži Jechoniasa;*

(SP 2006: 1087) *Jojachin* – (SP 1966: 17) *Jechonias:*

Antroponim *Jojachin* występuje jedynie w niemieckich tłumaczeniach redakcji katolickiej (B 1994: 3) i protestanckiej (NT 1975: 1). Nie odnotowuje się go w żadnym z łużyckich przekładów. Zapis *Jechonias* zastosowano u Hórnika (NZ 1896: 1) i Frencla (SM 1960: 5), w tłumaczeniu zrewidowanym przez Jurija Jakuba występuje *Jechoniafz* (B 1905: 1). Odnotowuje się częściowe podobieństwo do czeskiego wariantu *Jekoniáš* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Šealtiel: spledži [...] Šealtiela* – (SP 1966: 17) *Salatiet: spledži [...] Salatiela;*

(SP 2006: 1087) *Šealtiel* – (SP 1966: 17) *Salatiet:*

Antroponim *Šealtiel* w znacznej mierze odwołuje się do użytego w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej imienia *Schealtiël* (B 1994: 3) oraz protestanckiego *Shealthiel* (NT 1975: 1), które zostało odnotowane także w tekście łużyckim z 1905 roku (B 1905: 1). Forma *Salatiet* z wcześniejszego tłumaczenia łużyckiego pokrywa się z imieniem w wersji Frencla oraz z identycznym czeskim (B 1613: 3); w znacznym stopniu zachowuje podobieństwo w stosunku do wariantu Hórnika – *Salathiel* (NZ 1896: 1).

(SP 2006: 1087) *Serubbabel: spledži Serubbabela* – (SP 1966: 17) *Zorobabel: spledži Zorobabela;*

(SP 2006: 1087) *Serubbabel* – (SP 1966: 17) *Zorobabel:*

Forma *Serubbabel* występuje w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej (B 1994: 3); w stosunku do odnotowanej w wersji protestanckiej (*Serubabel*) (NT 1975: 1) zachodzi znaczne podobieństwo łużyckiej formy z 2006 roku. Antroponim *Zorobabel* ma tożsame odpowiedniki w tłumaczeniach Hórnika (NZ 1896: 1), tekście łużyckim z 1905 roku (B 1905: 1) i czeskim (B 1613: 3) (*Zorobábel*).

(SP 2006: 1087) *Abihud: spledži Abihuda* – (SP 1966: 17) *Abiud: spledži Abiuda;*

(SP 2006: 1087) *Abihud* – (SP 1966: 17) *Abiud:*

Antroponim *Abihud* jest tożsamy tylko z występującym w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej (B 1994: 3). W wersji protestanckiej (NT 1975: 1), tłumaczeniu Hórnika

(NZ 1896: 1), Frencla (SM 1960: 5), tekście łużyckim zrewidowanym przez Jurija Jakuba (B 1905: 1) i czeskim (B 1613: 3) odnotowana jest identyczna forma *Abiud*.

(SP 2006: 1087) *Eljakim: spłodzi Eljakima* – (SP 1966: 17) *Eliakim: spłodzi Eliakima*;
(SP 2006: 1087) *Eljakim* – (SP 1966: 17) *Eliakim*:

Zapis imienia *Eljakim* występuje jedynie w niemieckim tłumaczeniu redakcji katolickiej (B 1994: 3). Forma *Eliakim* pojawia się w wersji protestanckiej (NT 1975: 1), we wszystkich analizowanych przekładach łużyckich (NZ 1896: 1, SM 1960: 5) oraz w Ewangelii czeskiej (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Acor: spłodzi Acora* – (SP 1966: 17) *spłodzi Azora*;
(SP 2006: 1087) *Acor* – (SP 1966: 17) *Azor*:

Imię *Acor* znajduje się jedynie w tłumaczeniu Frencla (SM 1960: 5). W przekładach niemieckich odnotowano formy *Asor* (redakcja protestancka (NT 1975: 1)) i *Azor* (redakcja katolicka (B 1994: 3)), które występuje w pozostałych tłumaczeniach łużyckich (Hórnik (NZ 1896: 1), tekst łużycki z 1905 roku (B 1905: 1)) oraz czeskim (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Cadok: spłodzi Cadoka* – (SP 1966: 17) *Sadok: spłodzi Sadoka*;
(SP 2006: 1087) *Cadok* – (SP 1966: 17) *Sadok*:

Forma *Cadok* nie występuje w żadnym spośród analizowanych tekstów *Ewangelii według św. Mateusza*. W obydwóch przekładach niemieckich (NT 1975: 1, B 1994: 3) zastosowano antroponim *Zadok*, który odnotowano również w tłumaczeniu łużyckim redakcji protestanckiej zrewidowanym przez Jurija Jakuba (B 1905: 1). Wersja *Sadok* zachowuje pełne podobieństwo w stosunku do Hórnika (NZ 1896: 1) i Frencla (SM 1960: 5); w znacznym stopniu zauważalne jest pokrewieństwo z czeskim *Sádoch* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1087) *Mattan: spłodzi Mattana* – (SP 1966: 17) *Matan: spłodzi Matana*;
(SP 2006: 1087) *Mattan* – (SP 1966: 17) *Matan*:

Zachodzi pełna zgodność między formą użytą w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej (B 1994: 3) a podaną w łużyckim przekładzie z 2006 roku (*Mattan*). Znaczne podobieństwo zauważalne jest w odniesieniu do niemieckiej redakcji protestanckiej (NT 1975: 1) – *Matthan* – która występuje również w protestanckim tłumaczeniu łużyckim zrewidowanym przez Jurija Jakuba (B 1905: 1). Te z kolei różnią się jedynie podwojonym *t* od wersji Hórnika (*Mathan*) (NZ 1896: 1). Antroponim *Matan* odnotowano jedynie w przekładzie Frencla (SM 1960: 5) i w wydaniu czeskim – *Mátan* (B 1613: 3).

(SP 2006: 1088) *Immanuel* – (SP 1966: 18) *Emanuel*:

Antroponim *Immanuel* w tożsamej postaci występuje w protestanckim tłumaczeniu łużyckim z 1905 roku (B 1905: 4). Znaczne podobieństwo zachodzi w stosunku do niemieckiego przekładu redakcji katolickiej (B 1994: 4) (*Immanuël*) oraz wersji Frencla (SM 1960: 6) (*Immanuel*). W żadnym z analizowanych fragmentów nie występuje forma poświadczona w Swjatyim Pismie z 1966 roku, to jest: *Emanuel*. Zachodzi jednak znaczne podobieństwo w stosunku do wersji Hórnika (NZ 1896: 3) i tekstu czeskiego (B 1613: 3) oraz niemieckiego redakcji protestanckiej (NT 1975: 1) – *Emmanuel*.

(SP 2006: 1088) *Jeremija: profeta Jeremiju* – (SP 1966: 20) *Jeremias: profeta Jeremiasa*:

W antroponimie *Jeremija* zachodzi podobieństwo do niemieckiego przekładu redakcji katolickiej (B 1994: 4) i protestanckiej (NT 1975: 3) (*Jeremia*). Analogiczna forma nie występuje w przekładach łużyckich czy czeskim. Imię *Jeremias* odnotowano u Hórnik (NZ 1896: 3), Frencla (SM 1960: 8). W tłumaczeniu protestanckim (zrewidowanym przez Jurija Jakuba (B 1905: 5)) znajduje się *Jeremiafz*, natomiast w czeskim (B 1613: 4) bardzo podobna forma *Jeremiáš*.

(SP 2006: 1089) *Rahel* – (SP 1966: 20) *Rachel*:

Imię *Rahel* występuje w przekładzie niemieckim redakcji zarówno katolickiej (B 1994: 4), jak i protestanckiej (NT 1975: 3) oraz u Frencla (SM 1960: 8) i w tłumaczeniu protestanckim z 1905 roku (B 1905: 5). Zapis *Rachel* znajduje się u Hórnik (NZ 1896: 3) oraz w tekście czeskim (B 1613: 4): *Ráchel*.

(SP 2006: 1089) *Archelaus* – (SP 1966: 20) *Archelaos*:

Antroponim *Archelaus* występuje w obydwóch tłumaczeniach niemieckich (B 1994: 4, NT 1975: 3), u Hórnik (NZ 1896: 3), Frencla (SM 1960: 8) i w tekście czeskim (B 1613: 4). W przekładzie protestanckim z 1905 roku (B 1905: 4) zastosowano zapis *Archelaufz*. Imię *Archelaos* nie zostało odnotowane w żadnym z pozostałych analizowanych przekładów.

(SP 2006: 1090) *Cebedejoweho syna* – (SP 1966: 23) *Zebedejoweho syna*;

(SP 2006: 1090) *Cebedej: Cebedejom* – (SP 1966: 23) *Zebedej: Zebedejom*;

(SP 2006: 1097) *Cebedejowy syn* – (SP 1966: 37) *Zebedejowy syn*;

(SP 2006: 1110) *Cebedejowemu* – (SP 1966: 64) *Zebedejowemu*

Formy użyte w najnowszym łużyckim wydaniu redakcji katolickiej są zbieżne z użytymi przez Frencla (SM 1960: 12) i nie występują w żadnym innym tłumaczeniu. Zapis *Zebedejoweho syna* jest najbliższy przekładowi protestanckiemu z 1905 roku (B 1905: 7) (*Zebedeoweho*) i dość podobny do czeskiego *syna Zebedeova* (B 1613: 6) u Hórnik (NZ 1896: 5) nie występuje przymiotnik dzierżawczy, lecz forma *syna Zebedeja*. Natomiast zapis *Zebedejom* (od *Zebedej*) w przekładzie z 1966 roku jest tożsamy z użytym przez Hórnik (NZ 1896: 5). W wersji zrewidowanej przez Jurija Jakuba występuje forma *Zebedeom*; w czeskim tekście (B 1613: 6) – *Zebedeem*. Z kolei forma mianownikowa *Cebedejowy syn* pokrywa się z użytą w tłumaczeniu protestanckim z 1905 roku (B 1905: 7), Frencla i Hórnik. W przekładach niemieckich antroponim brzmi *Zebedäus* (B 1994: 6, NT 1975: 5).

(SP 2006: 1093) *Salomo* – (SP 1966: 29) *Salomon*:

Imię *Salomo* występuje w przekładach niemieckich, zarówno redakcji katolickiej (B 1994: 8), jak i protestanckiej (NT 1975: 9). Antroponim *Salomon* został użyty w przekładzie Hórnik (NZ 1896: 9) i protestanckim z 1905 roku (B 1905: 11). Frencl (SM 1960: 19) ma w tym miejscu *Solomon*, natomiast w tekście czeskim (B 1613: 8) jest to *Šalomoun*.

(SP 2006: 1095) *Izaak: Izaakom* – (SP 1966: 32) *Isaak: Isaakom*:

(SP 2006: 1114) *Izaakowy* – (SP 1966: 71) *Isaakowy*:

Antroponim *Izaak*: *Izaakom* występuje w tłumaczeniu Frencla (SM 1960: 22) i zachowuje częściowe podobieństwo do wersji czeskiej (B 1613: 10) – *Izákem*. W pozostałych wydaniach poświadczane są formy *Isaakom* (Hórnik (NZ 1896: 12)), *Ijaakom* (przekład protestancki z 1905 roku (B 1905: 13)) oraz *Isaak* (teksty niemieckie (B 1994: 11, NT 1975: 11)).

(SP 2006: 1090) *Jezaja* – (SP 1966: 32) *Isaias*;

(SP 2006: 1095) *Jezaju* – (SP 1966: 32) *Isaiasa*;

(SP 2006: 1101) *Jezajowe* – (SP 1966: 47) *Isaiasowe*:

Antroponim *Jezaju* (forma w bierniku l.poj.) wydaje się zachować podobieństwo względem niemieckiego *Jesaja* (wariant katolicki (B 1994: 11) i protestancki (NT 1975: 11)). Tłumaczenie z 1905 roku (B 1905: 13) *Jezajafza* czy Frencla (SM 1960: 23) *Jezajasa* można umiejscowić pomiędzy porównywanymi łużyckimi formami *Jezaju* a *Isaiasa*. Względem tej drugiej całkowite podobieństwo zachodzi ze strony wersji Hórnik (NZ 1896: 12) (*Isaiasa*) i częściowe tekstu czeskiego B 1613: 10): *Izaiáše*.

(SP 2006: 1097) *Bartrołm* – (SP 1966: 37) *Batrołm*:

Spośród wszystkich analizowanych przekładów Biblii w ani jednym nie występuje antroponim *Bartrołm* i *Batrołm*. Najbliższa jest im forma w przekładzie Frencla (SM 1960: 28) (*Bartrom*) i Hórnik (NZ 1896: 15) (*Bartrom*). W tłumaczeniach niemieckich obydwóch redakcji (B 1994: 13, NT 1975: 14) zastosowano zapis *Bartholomäus*, bliski temu jest *Bartholomej* w wersji protestanckiej z 1905 roku (B 1905: 16). W tekście czeskim (B1613: 12) występuje *Bartoloměj*.

(SP 2006: 1098) *Beelcebub*: *Beelcebula* – (SP 1966: 39) *Belcebub*: *Belcebuba*:

Forma *Beelcebula* jest najbliższa tłumaczeniu Frencla (SM 1960: 29) – *Beelcebuba*. Zapis z podwojoną literą *e* występuje również w tłumaczeniu z 1905 roku (B 1905: 17) (*Beelzebub*) oraz u Hórnik (NZ 1896: 16) (również *Beelzebub*), jednak podobieństwo analizowanej formy jest względem nich mniejsze. Taki zapis występuje również w tłumaczeniu niemieckim redakcji protestanckiej (NT 1975: 15), natomiast w katolickiej antroponim ten nie występuje w ogóle, zamiast niego tłumaczy się *Satan* (B 1994: 13). Tekst czeski (B 1613: 12) podaje formę *Belzebubem*.

(SP 2006: 1099) *Elija* – (SP 1966: 40) *Elias*:

(SP 2006: 1106) *Eliju* – (SP 1966: 55) *Eliasa*:

(SP 2006: 1107) *Eliji* – (SP 1966: 56) *Eliasej*:

Antroponim *Elija* występuje w tłumaczeniu niemieckim redakcji katolickiej (B 1994: 15); w protestanckim jest nieznacznie zmieniony – *Elja* (NT 1075: 23). Zapis *Elias* jest identyczny z formami udokumentowanymi w przekładach Frencla (SM 1960: 51) oraz Hórnik (NZ 1896: 29). W przekładzie czeskim (B 1613: 20) zastosowano antroponim *Eliáš*. Podobny zapis jest poświadczony w tłumaczeniu z 1905 roku (B 1905: 29) – *Eliáfz*.

(SP 2006: 1099) *Choracinje* – (SP 1966: 41) *Chorazinje*:

Forma wołacza *Choracinje* nawiązuje jedynie do tłumaczenia Frencla (SM 1960: 32): *Choracimje*. Podobna forma występuje w tłumaczeniu z 1905 roku (B 1905: 18): *Chorazim*. Zapis *Chorazinje* zachowuje największe podobieństwo względem przekładów niemieckich obydwóch redakcji (B 1994: 15, NT 1975: 17) – *Chorazin*. Antroponim przyjęty przez Hórnikę (NZ 1896: 18), *Korozainje*, odwołuje się do czeskiego *Korozaim* (B 1613: 14).

(SP 2006: 1101) *Jona*: **Jony** – (SP 1966: 44) *Jonas*: **Jonasa**;

(SP 2006: 1101) *Jona* – (SP 1966: 44) **Jonas**;

(SP 2006: 1101) *Jonowe* – (SP 1966: 44) **Jonasowe**;

Antroponim *Jona* występuje w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej (B 1994: 17); w Biblii protestanckiej pojawia się *Jonas*. Ta forma występuje również w tłumaczeniach Hórnikę (NZ 1896: 21), Frencla (SM 1960: 36); w wydaniu z 1905 roku (B 1905: 21) zastosowano zapis *Jonafz*. W tekście czeskim (B 1613: 15) imię brzmi *Jonáš*.

(SP 2006: 1115) *Cacharias*: **Cachariasa** – (SP 1966: 74) *Zacharias*: **Zachariasa**;

Antroponim *Cacharias* nie występuje w żadnym z analizowanych przekładów. W niemieckim redakcji katolickiej (B 1994: 35) zastosowano formę *Secharja*, występuje minimalne podobieństwo względem przekładu zrewidowanego przez Jurija Jakuba (B 1905: 40) – *Sachariafza*. Frencl (SM 1960: 71) w tym miejscu wprowadza *Sachariasa*. Tłumaczenie *Ewangelii wg św. Mateusza* z 1966 roku zachowuje formę tożsamą z przekładem Hórnikę (NZ 1896: 41) i tekstem czeskim B 1613: 28): *Zachariáše*. Forma *Zachariasa* jest tożsama z niemieckim wariantem protestanckim *Zacharias* (NT 1975: 38).

(SP 2006: 1118) *Kajfas* – (SP 1966: 81) **Kaifas**;

(SP 2006: 1121) *Kajfasej* – (SP 1966: 85) **Kaifasej**;

Zapisy *Kajfas* oraz *Kajfasej* są tożsame z tłumaczeniem Frencla (SM 1960: 79) i zachowują częściowe podobieństwo względem tekstu z 1905 roku (B 1905: 44) (*Kaiphaz, Kaiphafzej*). Formy *Kaifas* i *Kaifasej* występują u Hórnikę (NZ 1896: 45), nawiązując do niemieckiego przekładu redakcji protestanckiej (NT 1975: 42) – *Kaiphaz* – i czeskiego (B 1613: 28) (*Kaifáš*). W katolickim tłumaczeniu niemieckim (B 1994: 34) antroponim ma postać *Kajaphas*.

(SP 2006: 1121) *Barabbas* – (SP 1966: 87) **Barabas**;

(SP 2006: 1121) *Barabbasa* – (SP 1966: 87) **Barabasa**;

Formę *Barabbas* spotyka się w większości analizowanych przekładów: w niemieckim redakcji katolickiej (B 1994: 37) i Biblii protestanckiej (NT 1975: 46), Hórnikę (NZ 1896: 49) oraz tekście z 1905 roku (B 1905: 48) z jedną różnicą w zapisie (*Barabbafz*). Antroponim *Barabas* występuje w tłumaczeniu Frencla (SM 1960: 86) i w przekładzie czeskim (B 1613: 34) (także z jedną różnicą w zapisie wygłosu – *Barabáš*).

3.2.2. Toponimy

(SP 2006: 1088) *do Egiptowskeje* – (SP 1966: 19) *do Egiptowskeje*;

(SP 2006: 1088) *z Egiptowskeje* – (SP 1966: 19) *z Egiptowskeje*;

(SP 2006: 1089) *w Egiptowskeje* – (SP 1966: 20) *w Egiptowskeje*;

Formy *Egiptowskeje*, *Egiptowskeje* mogą mieć swoje uzasadnienie w wariancie czeskim (B 1613: 4) (*do Egypta*, *z Egypta*, *v Egyptě*) lub są inspirowane niemiecką pisownią (B 1994: 4, NT 1975: 2) – *Ägypten*. W pozostałych przekładach łużyckich redakcji katolickiej i protestanckiej (SM 1960: 7, B 1905: 4) występuje zapis *do Egiptowskeje*, *z Egiptowskeje*, *w Egiptowskeje*.

(SP 2006: 1089) *Nacaret* – (SP 1966: 20) *Nazaret*;

(SP 2006: 1089) *Nacaretski* – (SP 1966: 20) *Nazaretski*;

(SP 2006: 1111) *Nacareta* – (SP 1966: 66) *Nazareta*;

(SP 2006: 1103) *Nacareće*⁴ – (SP 1966: 51) *Nazareće*;

Toponim *Nacaret* (i utworzony od niego przymiotnik) poświadczony w najnowszym wydaniu łużyckiej Biblii katolickiej, występuje jedynie w tłumaczeniu Frencla (SM 1960: 9). Forma *Nazaret* jest zbieżna z zapisem w niemieckim przekładzie redakcji katolickiej (B 1994: 4) i w tekście czeskim (B 1613: 4) (*Nazarét* i *Nazaretský*). Widoczne jest znaczne podobieństwo do niemieckiego (NT 1975: 3) i łużyckiego wariantu protestanckiego z 1905 roku (B 1905: 5) oraz Hórnik (NZ 1896: 3) (*Nazareth*, ale *Nazarenski*).

(SP 2006: 1090) *Sebulon*, *Naftali*: *Sebulona a Naftalija* – (SP 1996: 23) *Zabulon*, *Neftalin*: *Zabulona a Neftalina*;

(SP 2006: 1090) *Sebulon* – (SP 1996: 23) *Zabulon*;

(SP 2006: 1090) *Naftali* – (SP 1996: 23) *Neftalin*;

Zapis formy *Sebulon* i *Naftalij* oraz jej formy deklinacyjne są tożsame z zastosowanymi w przekładzie niemieckim redakcji katolickiej (B 1994: 5); w protestanckiej (NT 1975: 4) występuje identyczny zapis *Sebulon*, jednak nieco odmienny w stosunku do *Naftalija* – *Naphtali*. Widoczne jest znaczne podobieństwo form *Zabulon a Neftalin* względem wersji Hórnik (NZ 1896: 5) (*Zabulon a Neftalim*), protestanckiej z 1905 roku (B 1905: 6) (*Zabulona a Neftalima*) czy czeskiej (B 1613: 5) (*Zabulon a Neftalim*). W porównaniu z przekładem Frencla (SM 1960: 11) (*Cebulon a Neftalim*) tłumaczenie łużyckie z 1966 roku jest z nim zgodne jedynie w nazwie *Neftalim*.

(SP 2006: 1090) *krajiny Dekapolis* – (SP 1966: 23) *krajiny Džesać měštow*;

Toponim *Dekapolis* nie występuje w żadnym z analizowanych przekładów. Nazwę *Džesać měštow* zastosowano w przekładach Hórnik (NZ 1896: 5), w protestanckim z 1905 roku (B 1905: 7) odnotowuje się formę *džezacz měštow*. Frencl (SM 1960: 12) tłumaczy w tym miejscu *z Džesaćiměštowskeje*, a w tekście czeskim (B 1613: 6) widnieje zapis *Desítivměst*. W tłumaczeniu niemieckim redakcji katolickiej (B 1994: 6) toponim ma for-

⁴ Toponim zawarty w tytule akapitu; tytułatura występuje jedynie w dwóch podstawowych analizowanych przekładach łużyckich *Ewangelii wg św. Mateusza*.

mę *aus dem Gebiet der Zehn Städte*; w protestanckiej (NT 1975: 5) – *dem Zehnstädtegebiet*.

(SP 2006: 1097) *Gomorrski kraj*: **Gomorrskemu** *krajey* – (SP 1966: 37) **Gomorskemu** *krajey*:

Wyrażenie *Gomorrski kraj* ze względu na zapis przez podwójne *r* zachowuje częściowe podobieństwo do tłumaczenia Hórnik (NZ 1896: 16) (*zemi [...] Gomorrhskej*) i do nazw występujących w niemieckich przekładach obydwóch redakcji (B 1994: 13, NT 1975: 14): *Gomorra*. Forma z 1966 roku jest tożsama z wersją Frencla (SM 1960: 28) i przekładem zrewidowanym przez Jurija Jakuba (B 1905: 16) (choć zastosowano inną: *Gomorfskej zemi*). Czeskie tłumaczenie podaje *zemi [...] Gomorských* (B 1613: 12).

(SP 2006: 1104) **Gennezar** – (SP 1966: 51) **Genezar**;

(SP 2006: 1104) **Gennezaretskeje** – (SP 1966: 51) **Genezaretskeje**:

Forma *Gennezar* zachowuje największe podobieństwo względem niemieckiego przekładu redakcji katolickiej (B 1994: 20) (*Gennesaret*). W wersji protestanckiej (NT 1975: 23) toponim ma formę *Genezareth*, która jest tożsama z tłumaczeniem z 1905 roku (B 1905: 25). Zapis w tłumaczeniu Frencla (SM 1960: 45) ma postać *Genecaret*. Czeski przekład (B 1613: 18) podaje (*do*) *země Genezaretské*, natomiast Hórnik (NZ 1896: 25) *genezareth-skeje krajiny*.

3.2.3. Przymiotniki od antroponimów

(SP 2006: 1087) *běše Urijowa* – (SP 1966: 16) *běše Uriasowa*:

Forma *Urijowa* nawiązuje jedynie do niemieckiego przekładu redakcji katolickiej (B 1994: 3): *seine Mutter war die Frau Urijas*, częściowo redakcji protestanckiej (NT 1975: 1): *Salomo von der (Frau) des Uria*. Zapis *běše Uriasowa* odnosi się do identycznego, użytego przez Hórnik (NZ 1896: 1). W mniejszym stopniu zauważalne jest podobieństwo do tłumaczenia Frencla (SM 1960: 5) (*spłodzi Solomona z Uriasowej*), do tekstu lużyckiego zrewidowanego przez Jurija Jakuba (B 1905: 1) (*s Uriašowej mandželskej*). Zachodzi jednak duże podobieństwo do czeskiego tłumaczenia (B 1613: 3) – *byla Uriášova*.

(SP 2006: 1105) **kananejska** – (SP 1966: 52) **kananejska**:

Forma przymiotnika *kanaanejska* odnosi się do form użytych w niemieckim tłumaczeniu redakcji katolickiej (B 1994: 21) (*kanaanitische*) oraz protestanckiej (NT 1975: 24) (*kanaanäische*). Zapis *kananejska* jest identyczny z przymiotnikami występującymi w przekładach Hórnik (NZ 1896: 19), Frencla (SM 1960: 46) oraz w tekście zrewidowanym przez Jurija Jakuba (B 1905: 21). Zachodzi duże podobieństwo do czeskiego tłumaczenia (B 1613: 18) – *kananejská*.

(SP 2006: 1111) *dżowce Cionskej* – (SP 1966: 66) *dżowce sionskej*:

Forma *Cionskej* jest tożsama z tłumaczeniem Frencla (SM 1960: 62) i nie zachowuje większego podobieństwa do pozostałych, z wyjątkiem (pod względem brzmienia) występującej w niemieckim przekładzie redakcji protestanckiej (NT 1975: 33): *der Tochter Zion*.

W tłumaczeniu z 1905 roku (B 1905: 34) oraz Hórnika (NZ 1896: 35) występuje zapis *Sionskej*, w czeskim (B 1613: 25) – *Sionské*. W przekładzie niemieckim redakcji katolickiej (B 1994: 27) nie występuje forma podobna do powyższych, lecz (*Sagt*) *der Stadt Jerusalem*.

4. Zakończenie

Formy wyekscerpowane z tekstu *Ewangelii według świętego Mateusza* dzielą się na trzy grupy: antroponimy, toponimy i przymiotniki od antroponimów. Istnieje zauważalna różnica pomiędzy formami użytymi w *Swjatym Pismie Noweho zakonja* z 1966 roku a udokumentowanymi w *Swjatym Pismie Stareho a Noweho zakonja* z 2006 roku.

Omówione w pracy antroponimy z łużyckiego wydania Biblii z 2006 roku są tożsame z formami użytymi w:

- tłumaczeniu niemieckim redakcji katolickiej w 49%;
- tłumaczeniu niemieckim redakcji protestanckiej w 24%;
- tłumaczeniu Frencla w 17%;
- tłumaczeniu czeskiego w 7%;
- tłumaczeniu Hórnika oraz tłumaczeniu z 1905 roku w 5%.

Przeanalizowane toponimy z łużyckiego wydania Biblii z 2006 roku są identyczne z formami użytymi w:

- tłumaczeniach niemieckich redakcji katolickiej i protestanckiej oraz w przekładzie Frencla w 17%.

Przymiotniki od antroponimów są zbieżne z formami zapisanymi w:

- tłumaczeniu niemieckim redakcji katolickiej w 67%;
- tłumaczeniu niemieckim redakcji protestanckiej oraz w przekładzie Frencla w 33%.

Jak wynika z powyższego zestawienia, na kształt antroponimów, toponimów oraz przymiotników od antroponimów udokumentowanych w tekście *Swjateho Pisma Stareho a Noweho zakonja* (Budyšin 2006) największy wpływ miał przekład niemiecki redakcji katolickiej, w nieco mniejszym stopniu przekład protestancki oraz tłumaczenie Frencla.

Omówione antroponimy z łużyckiego wydania Biblii z 1966 roku są tożsame z formami użytymi w:

- tłumaczeniu Hórnika w 59%;
- tłumaczeniu Frencla w 34%;
- tłumaczeniu z 1905 roku w 22%;
- tłumaczeniu czeskim w 20%;
- tłumaczeniu niemieckim redakcji protestanckiej w 15%;
- tłumaczeniu niemieckim redakcji katolickiej w 5%.

Przeanalizowane toponimy z łużyckiego wydania Biblii z 1966 roku są identyczne z formami użytymi w:

- tłumaczeniu z 1905 roku w 50%;
- tłumaczeniach Frencla i Hórnika w 33%.

Przymiotniki od antroponimów są zbieżne z formami zapisanymi w:

- tłumaczeniu Hórnik w 100%;
- tłumaczeniu z 1905 roku w 67%;
- tłumaczeniu Frencla w 33%.

Z zestawienia wynika, iż na formę antroponimów, toponimów oraz przymiotników od antroponimów, udokumentowanych w łużyckim wydaniu Biblii z 1966 roku, największy wpływ miało tłumaczenie Hórnik, nieco mniejszy przekład z 1905 roku oraz tekst Frencla.

Źródła

- B 1613 – *Bible svatá aneb všecká svatá písma starého i nového zákona, podle posledního vydání kralického z roku 1613*.
- NZ 1896 – *Nowy zakon*, przeł. J. Łusćanski, M. Hórnik, Budyšin 1896.
- B 1905 – *Biblia, to je Zylé Sswjate Pifzmo stareho a noweho zakonja*, Budyšin 1905.
- SM 1960 – *Sćenje po swjatym Mateju*, Budyšin 1960.
- SP 1966 – *Swjate Pismo Noweho zakonja*, Budyšin 1966.
- NT 1975 – *Das neue Testament, Revidierte Erbfelder Übersetzung*, Wuppertal 1975.
- B 1994 – *Die Bibel im heutigem Deutsch. Die Gute Nachricht des Alten und Neuen Testaments*, Liechtenstein 1994.
- SP 2006 – *Swjate Pismo Stareho a Noweho zakonja*, Budyšin 2006.

Bibliografia

- Basaj M., 1993, *O antroponimach w przekładach z języków blisko spokrewnionych*, w: *Onomastyka literacka*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 337.
- Ginter A., 2008, *O przekładzie nazw osobowych w rosyjskojęzycznej wersji „Chłopów” Władysława Stanisława Reymonta*, „Folia Linguistica Rossica” 4, s. 39–52.
- Kamińska M., 1993, *Onomastyka biblijnych tekstów przekładowych jako problem badawczy*, w: *Onomastyka literacka*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 321–327.
- Kania S., Tokarski J., 1984, *Onomastyka*, w: *Zarys leksykologii i leksykografii*, Warszawa, s. 197–201.
- Klawek A., 1938, *Psalterz: nowy przekład tekstu Wulgaty*, Lwów.
- Lewaszkiwicz T., 1995, *Łużyckie przekłady Biblii. Przewodnik bibliograficzny*, Warszawa, s. 5–47;
- Lewaszkiwicz T., 1998, *Partykularyzm religijny na Górnych Łużycach a historia górnołużyckiego języka literackiego*, w: *Serbołużyczanie – Łużyce: badania historyczne i fascynacje*, red. T. Jaworski i W. Pyżewicz, Zielona Góra, s. 87–93;
- Onomastyka literacka*, 1993, red. M. Biolik, Olsztyn.
- Siatkowska E., Meškank T., 2001, *O języku Łużyczan prawie wszystko*, Warszawa.
- Umińska-Tytoń E., 1993, *Nazwy osobowe w tzw. dynamicznym przekładzie Nowego Testamentu*, w: *Onomastyka literacka*, red. M. Biolik, Olsztyn, s. 329.

JOANNA WALISZEWSKA

**Anthroponyms and Toponyms in Sorbian Translations
of *The Gospel According to St. Matthew***

Summary

The article is devoted to the analysis and description of anthroponyms and toponyms occurring in Catholic Upper-Sorbian translations of *The Gospel According to St. Matthew*. The excerpted forms have been compared with one another as well as with the forms encountered in various translations: the Protestant Upper-Sorbian, the Czech, the German (Catholic and Protestant). The study is composed of the historical outline of the Sorbian translations of the Bible and the analysis of different linguistic manifestations of proper names in the Catholic editions of *The Gospel According to St. Matthew*.

Keywords: Bible translations; Biblical anthroponymy; Biblical toponymy; Upper-Sorbian translations of the Bible; Catholic translation; Protestant translation, *The Gospel According to St. Matthew*.

